

У монографії приваблює насамперед уміння прокоментувати значний за обсягом лінгвістичний матеріал, розкрити аксіологічну специфіку фраземи у межах певного семантичного діапазону (другий розділ), докладно репрезентувати цінність / нецінність (третій і четвертий розділи).

Висновки мотивовані та структурно викінчені, вони повністю узагальнюють виконаний аналіз та окреслюють перспективу дослідження проблеми.

Студіювання Ж. Краснобаєвої-Чорної постає цілком завершеною самостійною науковою працею. Водночас слід звернути увагу на те, що деякі заявлені міркування потребують додаткового коментування й мотивації, наприклад питання про співвідношення / неспіввідношення цінностей любов і кохання на фраземному рівні ціннісної картини світу. Наведене міркування є дискусійними і не зменшує наукової ваги студіювання.

Монографія «Лінгвофраземна аксіологія: парадигмально-категорійний вимір» Жанни Володимирівни Краснобаєвої-Чорної, безсумнівно, актуальна для сучасного мовознавства, а результати дослідження можуть зацікавити широке коло читачів.

Наталія Костусяк (м. Луцьк)

Рецензія на монографію:

***КОНОНЕНКО І. УКРАЇНСЬКА ТА ПОЛЬСЬКА МОВИ:
КОНТРАСТИВНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ / І. КОНОНЕНКО. –
WARSAWA : WYDAWNICTWA UNIWERSYTETU
WARSAWSKIEGO, 2012. – 808 с.***

Порівняльно-типологічні дослідження здавна привертають увагу мовознавців. У радянський період основні зусилля науковці зосереджували на вивченні українсько-російських міжмовних контактів, часом із залученням білоруського мовного матеріалу. Інші праці в цьому напрямі, зокрема українсько-чеські, українсько-болгарські, україн-

сько-сербохорватські студії з'являлися епізодично й були пов'язані із зацікавленнями таких дослідників, як Й. Андерш, І. Стоянов, В. Чумак та ін. З іншого боку, така, здавалося б, актуальна проблематика, як українсько-польські міжмовні зв'язки, досліджена в той час і пізніше вкрай обмежено й на порівняно вузькому матеріалі. Тому поява на книжкових полицях фундаментальної монографії І. Кононенко «Українська та польська мови: контрастивне дослідження», виданої українською мовою Варшавським університетом, є новим словом у вивченні міжслов'янських мовних паралелей.

У книзі І. Кононенко контрастивному аналізу піддані всі рівні мовної системи, починаючи від фонетики й фонології й закінчуючи синтаксисом. Такий підхід, виконаний одним дослідником, забезпечує комплексне бачення всіх сходжень і розходжень двох споріднених мов і, зрештою, дає змогу створити загальну картину наслідків їхніх багатовікових контактів. До позитивів монографії слід зарахувати й прагнення автора здійснювати аналіз мовних фактів у зв'язку з історико-культурними, політичними та іншими процесами, що характеризують не завжди однозначні українсько-польські контакти. Основним напрямом дослідження став передусім контрастивний аналіз, який відкриває перспективу визначити передусім національно відмінне, специфічне в кожній мові. Водночас на цьому тлі ще виразніше виявляють себе риси близькості, подібності, в основі яких лежать багатовікові традиції взаємодії.

Важливим результатом виконаної авторкою багатовекторної праці є те, що з її сторінок постають образи двох мовних «світів» – українського і польського, водночас відмінних і в чомусь подібних. Привертає увагу й та обставина, що в авторському викладі обидва ці світи реперезентовані з великою шаною щодо кожного з них з урахуванням високого рівня розвитку однієї та другої мовної системи, що досягли високих вершин свого розвитку.

Прикметний у цьому плані і той підхід, обраний І. Кононенко, який стосується проблем взаємозапозичень обох мов. Авторка переконливо доводить, що хоча вплив польської мови на українську і був більш потужним, ніж зворотній процес, однак поширені й запозичення з української в польську мову, напр.: *bohomasz*, *czereda*, *holota*. Засвідчені можливості вироблення спільних мовних елементів, особливо в умовах українсько-польського пограниччя. Не менш важливо, що в праці І. Кононенко вплив польської мови на українську

розглянуто й як чинник мови-посередниці, зокрема, у проникненні в українську мову лексичних германізмів, латинізмів, богемізмів. З іншого боку, українська мова стала для польської посередницею у запозиченні тюркізмів. Увагу дослідниці привернули й сучасні тенденції взаємодії двох мов, зокрема, проникнення полонізмів у сучасні українські мас-медіа.

Монографію відкриває розділ, присвячений формуванню української та польської мов, що доводить не тільки спільність, але й значну окремішність шляхів їхнього розвитку. Таке бачення дало змогу авторці ввести підрозділ, присвячений мовним картинам світу українців і поляків. Тут наведені численні приклади, які засвідчують своєрідність світовідчуття представників кожної національної спільноти. Зокрема, показана відмінність словесної символіки, ключових слів, етнічно забарвленої лексики тощо, пор. вживання слів *сорока, сало, оселедець; thórz, piwo, honor* та ін.

У великому розділі монографії розглянуто склад фонетичних, фонологічних і морфонологічних систем в українській і польській мовах. Увагу читача привертають авторські висновки щодо міжмовних співвідношень звуків, які засвідчують, з одного боку, їхню спільну праслов'янську єдність, з іншого, – особливості розвитку кожної національної мови, пор.: *купити // kupić, рука // ręka, субота // sobota*. На тлі закономірностей фонетико-фонологічних процесів у двох мовах авторка відстежила фоностилістичні засоби, демонструючи тонкий смак і вміння побачити стилістично вагому для кожної мови гру слів.

У розділі «Лексика» досліджено, між іншим, проблеми вживання питомої лексики, що особливо виразно демонструє своєрідність і неповторність кожної мовної системи. Наведені авторкою ряди слів, що виникли в часи національного розвитку кожної з мов, доповнюють безеквівалентні лексеми. І. Кононенко знаходить можливості показати метафорично-образне слововживання в його специфічних для кожної мови рисах. Окремому розгляду були піддані явища омонімії та паронімії, зокрема й міжмовної, пор.: *квас – kwas, кулик – kulik, спікер – spiker* та ін. Слід зазначити, що випущений кілька років тому «Українсько-польський словник міжмовних омонімів і паронімів» І. Кононенко, О. Співака викликав широкий резонанс не лише серед дослідників міжмовної взаємодії, але й усіх, хто цікавиться українською та польською мовами. У цьому великому розділі, присвяченому лексиці, у контрастивному аспекті проаналізовані як за-

гальновживані слова, так і лексика обмеженого вживання – діалектна, спеціальна, жаргонна та ін.

Порівняльно-типологічні студії щодо української та польської фразеології ґрунтуються на засадах, з одного боку, спільності походження та єдності мотивації багатьох фразеологічних одиниць, з іншого, – на специфічному відокремленні національної фразеології, що відтворює народні традиції, звичаї та обряди. Невеликий підрозділ, присвячений суміжним із фразеологізмами явищам – прислів'ям, доводить читачам, що велика кількість із них не стільки ідентичні за структурою та лексичним складом, скільки зближені на основі спільних образних асоціацій, як, напр.: *Старого горобця на полові не обдурши* // *Starego wróbla nie złapiesz na plewy*.

У розділі «Словотвір» розглянуті історичні зміни у структурі слова, особливості прояву словотвірних способів, внутрішня форма слів в обох мовах. Особливу увагу приділено афіксації як найбільш поширеному способу словотвору у слов'янських мовах та специфіці утворення в українській і польській мовах складних слів, пор.: *донечка* // *córeczka*, *голосище* // *głosisko*; *Великдень* // *Wielkanoc*, *пройдисвіт*, *psubrat*.

Зіставний аналіз словотвору в монографії природно переходить у розгляд морфологічної системи обох мов. Авторці вдалося через дослідження морфологічних класів і категорій різних частин мови створити широку картину співвіднесень, які водночас демонструють суттєві відмінності двох мов. Позитивною ознакою цього розділу є прагнення дослідниці розглядати морфологічні явища не лише у формально-граматичному аспекті, але й через систему відмінностей на рівні семантичних показників. Можна було б виділити багато надзвичайно цінних спостережень над граматичними явищами. Запам'ятовуються, наприклад, глибокі спостереження І. Кононенко над вживанням зворотних дієслів. У монографії показані можливості використання особливої польської форми *się*. Статус цієї форми у польському мовознавстві визначений неоднозначно. У книзі вона розглядана як перехідне явище, пор.: *budować się* // *будуватися*, *znaleźć się* // *знайти себе*. Окремого аналізу від авторки вимагали категорії дієприкметника і дієприслівника. Дослідниця простежує різке зменшення уживання активних дієприкметників в українській мові, на відміну від польської, де вони набули особливого поширення. Важливими є спостереження І. Кононенко над використанням польських дієприкмет-

ників у складі предикативних одиниць (в українській мові перевага в таких випадках надана дієслову).

У розділі «Синтаксис» детально описані розходження у вираженні таких синтаксичних категорій, як узгодження, керування, прилягання, що дали можливість показати суттєві формальні відмінності двох мов. На великому фактичному матеріалі (разом із перекладами) відстежено співвідношення українських займенникових форм підмета і польських безпідметових двоскладних речень, напр.: *Jest studentem // Він студент*. Авторка звертає увагу на асиметрію типів односкладних речень в українській і польській мовах. Заслуговують на окремий розгляд спостереження над недостатньо розробленою в польському мовознавстві проблемою порядку слів. Особливо помітні відмінності словорозміщення у двох мовах на прикладах препозитивних і постпозитивних означень. У дослідженні знайшов своє місце й аналіз текстових структур.

Монографія І. Кононенко вирізняється дійсно масштабним фактичним матеріалом, залученим із художніх і публіцистичних творів як українських, так і польських авторів. Охоплене цитування налічує близько 300 письменників – українських від Т. Шевченка та І. Котляревського й польських від А. Міцкевича і Ю. Словацького до наших днів. В окремих випадках авторка вдається до використання перекладів з однієї мови на іншу, виконаних провідними українськими та польськими майстрами слова. Водночас І. Кононенко використовує власні переклади польських авторів на українську мову. Широко залучений фольклорний, публіцистичний, уснорозмовний матеріал обох мов.

Щодо цієї надзвичайно великої за обсягом книги (808 с.) висловимо окремі побажання, які можна було б врахувати при наступному її виданні. Зокрема, варто було б, вочевидь, ширше показати процеси формування тих чи тих явищ кожної мови. Можна погодитися, що контрастивні дослідження розраховані передусім на синхронний аналіз і це передбачає звернення до сучасного стану й тенденцій розвитку, однак історичні екскурси та коментарі могли б значно глибше висвітлити витоки суттєвих розходжень різних мовних систем. Зрештою, праця, метою якої було показати в комплексі різнобічні особливості кожної мови на всіх рівнях системи, обов'язково має свої не до кінця заповнені лакуни.

Загалом монографія І. Кононенка «Українська та польська мови: контрастивне дослідження» є цінним науковим дослідженням українсько-польських міжмовних зв'язків на контрастивному рівні. Виконаний однією особою аналіз такого рівня заслуговує на всіляке схвалення. Можна сподіватися, що наступними працями зіставно-типологічного плану, виконаними українськими мовознавцями, стануть дослідження, присвячені порівнянню української мови з іншими слов'янськими.

Микола Мірченко (м. Луцьк)